

~~22D
45⁵⁰~~

EDELSMEEDWERK

VAN JAN ELOY
EN LEO BROM

BWS
195
143

BIBLIOTHEEK UNIVERSITEIT UTRECHT

2939 776 1

195

143

EDELSMEEDWERK

VAN JAN ELOY
EN LEO BROM
UITGEVOERD IN
BROM'S EDELSMEDERIJ

UTRECHT 1915—1917

TOEGELICHT DOOR HUIB. HOSTE ARCHITECT

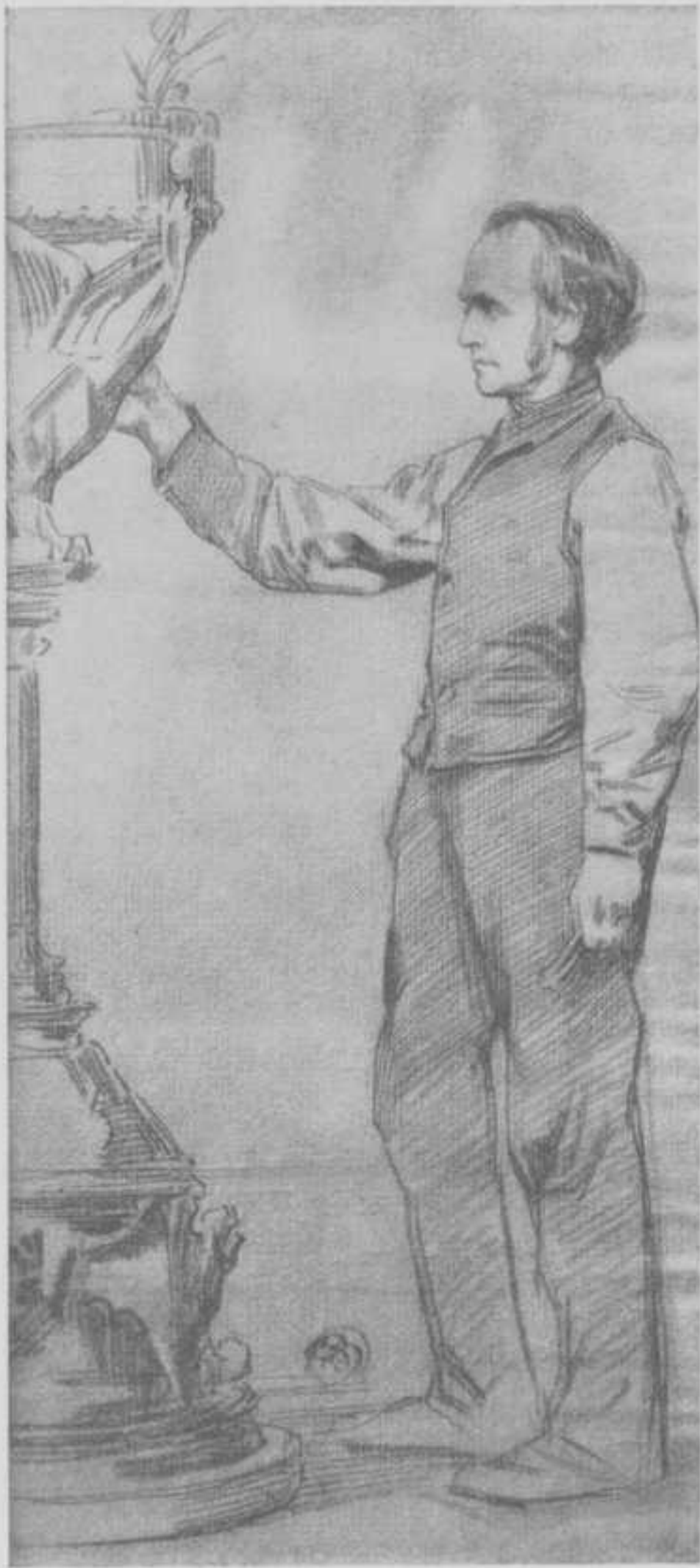
MAT ZILVEREN HALSKRUISJE

GEDRUKT BIJ C. N. TEULINGS, 'S-HERTOGENBOSCH OCTOBER 1917

~~Liturgische Vereeniging
Aartsbisdom UTRECHT
Volgnummer Bibliotheek~~

~~Rho
Stgt~~

GERARD BARTEL BROM 1831—1882 — STICHTER
DER WERKPLAATSEN IN 1856
NAAR EEN TEEKENING VAN F. H. BACH

JAN HENDRIK BROM 1860-1915 — LEIDER DER WERKPLAATSEN VAN
1882 TOT 1915

NAAR EEN SCHILDERIJ VAN HUIJ LUNS

HET was op de tentoonstelling te Brussel dat ik voor het eerst kennis maakte met het werk van Jan Brom. Zoo vaak reeds had ik pogingen gedaan om een edelsmid te ontdekken, die de kracht en den moed zou gehad hebben om zijn werk buiten de sleur op te bouwen, een die beslist de gemakkelijke paden van den stijlnamaak verlaten zou. Tot dusver waren

Afb. 1.

Monumentale bronzen fontein in de Kloostergang van den Dom te Utrecht. Geschenk der Stad Utrecht aan de Rijks-Universiteit. Ontw. Jan Brom.

mijn pogingen zonder uitslag gebleven; wel had ik z.g. modern kerkelijk vaatwerk ontmoet, maar de makers bleken ofwel de noodige technische kennis niet te bezitten die ten grondslag ligt aan alle kunstvoortbrengsel; ofwel hadden zij niet in voldoende maat die fijnheid van gevoel welke alleen zuivere mooie vormen scheppen kan, alsmede terughouden van de vele speelschheid, welke het soepele

materiaal, dat voorhanden is, mogelijk maakt; ofwel hadden zij niet dat innige echte geloof, noodig om godsdienstige kunst voort te brengen. Is het wonder dat ik zeer sceptisch gestemd was, toen ik op 't nieuwsgierig aandringen van een vriend het Hollandsch oudestijl paviljoen binnenstapte om Brom's werk te bekijken. Wat 'n verrassing dan ook! Hier vond ik de langgezochte gods-

Afb. 2.

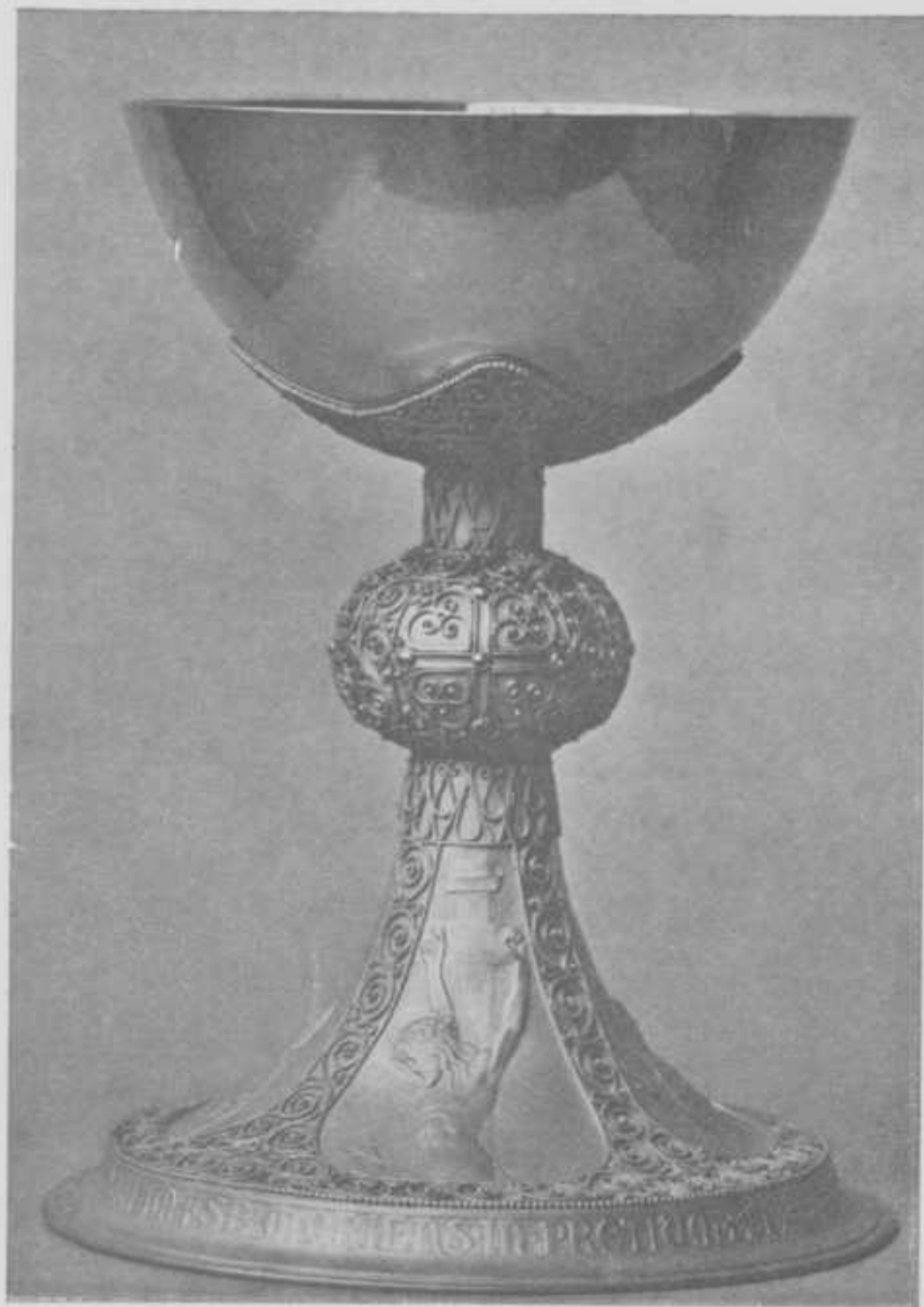
Bronzen figuur v. nevenstaande fontein.
Ontw. Jan en J. Eloy Brom.

Afb. 3.

Bronzen relief van het H. Hart.
Eigend. Mevr. Wed. S. B. te Maastricht.
Ontw. J. Eloy en Leo Brom.

dienstige edelsmeedkunst, en niet in een eerste stadium maar wel in volle ontwikkeling. Dit werk en den maker heb ik van naderbij willen kennen, en dit is dan ook op de prettigste wijze gebeurd. De dood is helaas de ontstane vriendschap komen breken, en naast de droefheid om het afsterven van den vriend was mij een angst bijgebleven: zal het werk van Brom op waardige wijze door zijn nog jonge zonen voortgezet worden? Zal het hun geen verpletterende last zijn de „firma” onder commerciël oogpunt bloeiend te houden? Zullen zij voldoende bezieling hebben om de kunstwaarde van hun werk op het bereikte peil te handhaven?

Afb. 4.

Kelk uitgevoerd in goud met drijfwerk, filigraan en robijnen. Eigendom der Zusters van Liefde te Tilburg. Ontw. Jan Brom.

Zullen zij over de noodige innerlijke kracht beschikken om den weg, door hun vader ingeslagen, te volgen, om hem, waar 't noodig mocht blijken, voor een anderen te verlaten?

Vaak heb ik over dit vraagstuk gemijmerd; wel werd mij gezegd: de jongens werken dapper door, maar.... het vraagstuk bleef geheel, totdat Jan Eloy Brom mij in de gelegenheid stelde, zijn werk en dat van zijn broer Leo nader te aanschouwen.

Afb. 5.

Tabernakeldeuren, drijfwerk in mat zilver met verguld koperen omlijstingen. Eigendom van de Louisa-kerk te 's-Gravenhage. Ontw. Jan en J. Eloy Brom.

Toen ik de werkplaatsen doorwandelde, zag ik niet slechts dat er even vlijtig gewerkt werd als vroeger; ik kon ook nog een nieuwe afdeeling zien, te weten een bronsgieterij, wat wel blijk geeft van den durf der jonge Brom's. Een volkomen gaaf gegoten H. Hartbeeld (afb. no. 27) bewees mij, dat deze inrichting met de noodige vakkennis bestuurd wordt en over gepaste werkkrachten beschikt. Gelukkig mochten de gebroeders Brom hun nieuwe loopbaan beginnen met de uitvoering van enkele kerkmeubelen door hun vader ontworpen: het was uitstekend voor hen om op eigen krachten te leeren steunen; tevens dwong dit hen niet hun vindingsvermogen geweld aan

Afb. 6.

Ciborie in goud, met drijfwerk, email en edelsteenen. Eigendom
Engelsch Klooster, Brugge. Ontw. Jan en J. Eloy Brom.

te doen gedurende den drukken tijd van organisatie, die noodlottig op den dood huns vaders volgen moest. Met hoeveel piëteit deze uitvoering geschiedde, leeren ons de communiebank en preekstoel der H. Hartkerk te Groningen (afb. no. 30); den geest van Jan Brom vinden wij er volledig in uitgedrukt: grootheid en soberheid voor de constructie en hoofdlijnen, weelde en sierlijkheid voor de vullingen en versierende deelen. De uitvoering wijst ons, dat de zonen langen tijd de trouwe medewerkers van hun vader geweest zijn.

In denzelfden geest werd later een preekstoel voor

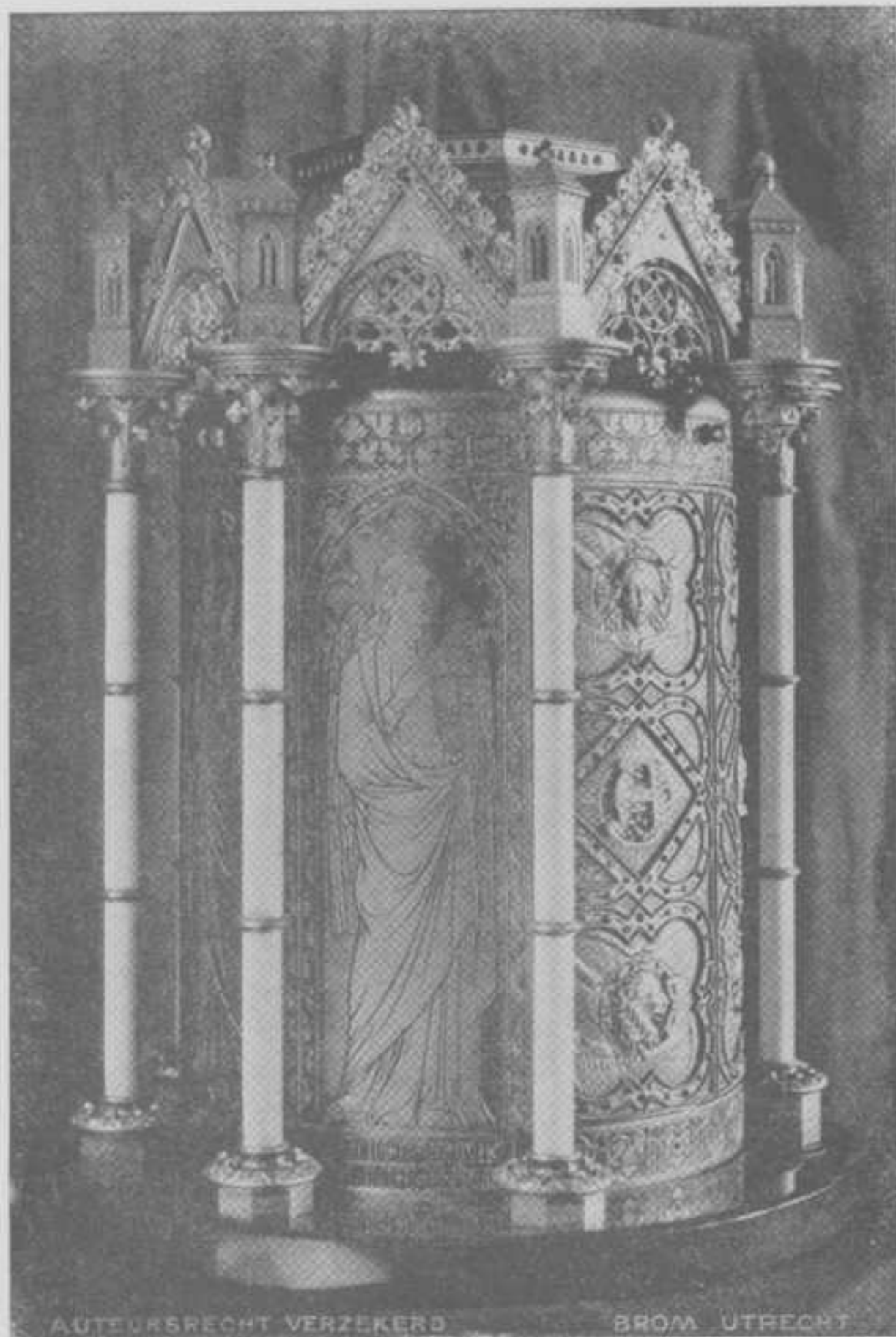

Afb. 7.

Ontwerp voor een kelk in verguld zilver met drijfwerk, opalen en paarlen. In uitvoering voor de Mozes en Aäronkerk te Amsterdam.
Ontw. Jan Eloy Brom.

Oud-Zevenaar ontworpen (afb. no. 16); hij schijnt ons welgeslaagd evenzeer wat de versiering als de proportie betreft. Van hetzelfde type als de vorige, is deze preekstoel toch eenigszins anders uitgewerkt; het ornament is uitstekend.

De geest van Jan Brom is terug te vinden in den zoo sierlijken koperen kaarsenstandaard van de Groningsche kerk (afb. no. 14). Den eersten van dit type zagen wij in de Antoniuskerk te Utrecht, dit aardig kerkje van Jan Stuyt, dat zoo menig mooi werk van Brom bevat, en dat helaas door een onhandigen schilder ontsierd werd! Maar wat is die kaarsendrager nu slanker en zuiverder geworden!

Afb. 8.

Tabernakel in verguld metaal met drijfwerk, graveerwerk, email en edelstenen. Voet van porfier, zuilen van ivoor. Eigendom Abbaye de St. Scholastique Maredret (België). Ontw. Jan Brom.

In de prijsvraag voor een hoofdaltaar, door de Federatie van Liturgische Vereenigingen uitgeschreven, werd het ontwerp van J. E. Brom (afb. no. 19) zoo niet bekroond, dan toch onderscheiden. Over de fel besprokene jury-uitspraak zal ik hier niet twisten, evenmin als ik de minder beheerschte deelen van Brom's werk zal aanhalen; veel liever wijs ik op deze hoofdzakelijke hoedanigheid,

welke m. i. in de andere ontwerpen niet aanwezig is, te weten den merkwaardigen, samenhang van altaartafel en retabel. De nieuwe oplossing van de kaarsenbank verschaft aan het tabernakel een waardige omgeving (ik gebruik hier dit woord in zijn letterlijken zin). En wat gezegd van den statigen opgang der kandelaars en de grootsche overheersching van het kruisbeeld?

Onder de verschillende proeven van figuurbehandeling, lijkt het gedreven zilveren H. Hartbeeld (afb. no. 3) ons verre het beste werk. Menigeen zal misschien met mij betreuren dat de plaat

Afb. 9.

Ceremoniestaf in verguld koper, versierd met drijfwerk en edelstenen. Eigend. St. Gerardus Majella-kerk te Amsterdam. Ontw. J. Eloy Brom.

Afb. 10.

Reliekkruis in goud en verguld zilver, versierd met brillanten, email cloisonné en graveerwerk. Eigendom Abdij v. O. L. Vrouwe te Oosterhout. Ontw. Jan Brom.

randen niet heelemaal rechtgehouden werden; men zal echter ook direct al de gaven van dit werk erkennen: nog eer men de vlotte technische vaardigheid gevoelt, staat men al onder den indruk van het krachtige licht dat uit de aureool komt achter het beeld; dit laatste is groot en edel van vorm gehouden, en de menigvuldige vouwen van het kleed, die eenheid brengen tusschen aureool en beeld, komen die grootheid niet ten schade.

De handigheid om het ornament tot zijn rol te beperken,

Afb. 11.

Congregatie-Medaille in zilver. Eigendom Pensioonaat St. Louis te Nijmegen.
Ontw. Leo Brom.

d. i. een versierende en niet een overwegende, vinden wij o. m. aan de Rotterdamsche doopvont (afb. no. 24) en aan een alleraardigsten ceremoniestaf (afb. no. 9).

Afb. 12.

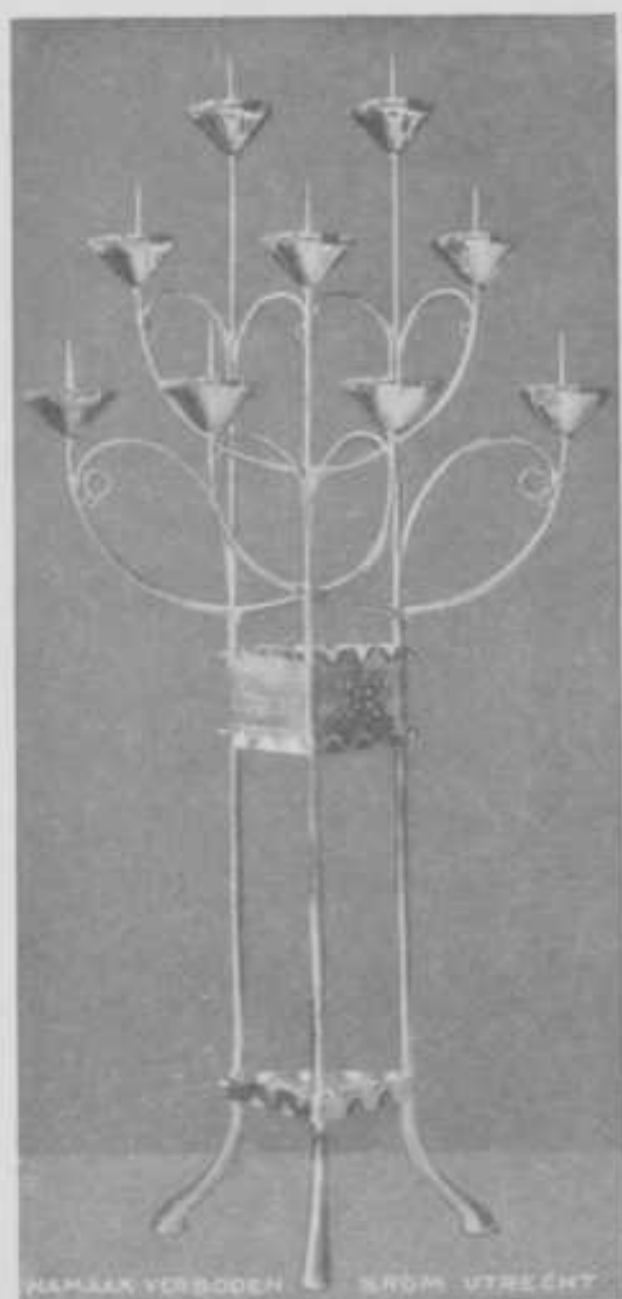
Gedreven relief uit een reeks van vier aan het Hoogaltaar der R. K. Kerk te
Abbekerk-de Weere. Ontw. Leo Brom.

Afb. 13.

Doopvont in marmer en koper met gedreven voorstellingen uit het Paradijs en versiering in waterleliemotieven. Eigendom R. K. Kerk te Nootdorp. Ontw. J. Eloy en Leo Brom.

Aan de kelken van Jan Brom heb ik steeds bewonderd hoe deze zijn ornament wist te beheerschen: het kwam de edelheid en de sierlijkheid van het voorwerp vermeerderen, het kon de zuiverheid der vormen en lijnen niet breken. Ik zie nog, alsof het gisteren gebeurde, hoe Jan Brom mij een zijner kelken deed bewonderen, hoe hij hem zelf met liefde aanzag en mompelde: 't is een graal! Wat hebben nu op dit domein de gebroeders Brom gepresteerd? De eerste hier afgebeelde kelk (afb. no. 32)

Afb. 14.

Kaarsendrager in koper.
Eigend. Kerk v. h. H. Hartte Groningen.
Ontw. J. Eloy Brom.

eenvoudig vlechtwerk en nog meer uit den niet weg-
gewerkten hamerslag, die
het materiaal tot levend me-
taal maakt. Van een eigen-
lijken stam kan men bij
dezen kelk niet spreken. Ge-
heel anders is die, onder
no. 25 afgebeeld.

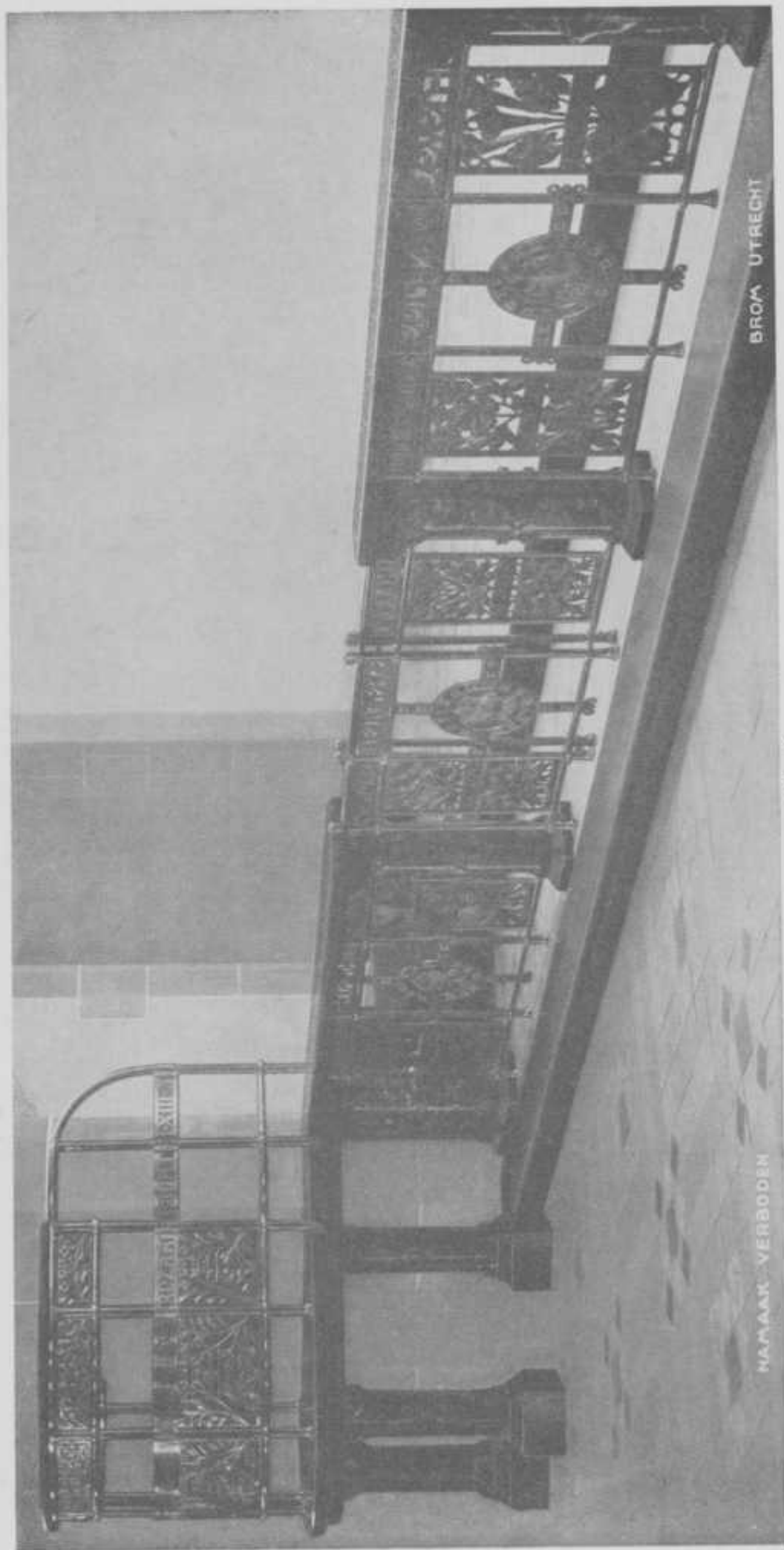
De breede drieledige voet
is een vinding evenzeer als
de manier, waarop de met
palmen versierde stam eruit
groeit; wij zien er sterke
goed uitgesproken horizon-

is van gedreven en verguld
zilver. De vorm werd heel
groot gehouden en is daar-
door ook volkomen duide-
lijk; de voet „staat” bij-
zonder prettig op den
omgeslagen rand; de strakke
schuine lijnen drukken goed
de functie uit, en het is op
ongedwongen wijze dat de
nodus en de cuppa uit den
voet groeien. De versiering
bestaat benevens het kruis-
beeld en den tekst, uit een

Afb. 15.

Monstrans in verguld zilver met drief-
werk en email. Eigend. R. K. Kerk te
Berkel. Ontw. Jan en J. Eloy Brom.

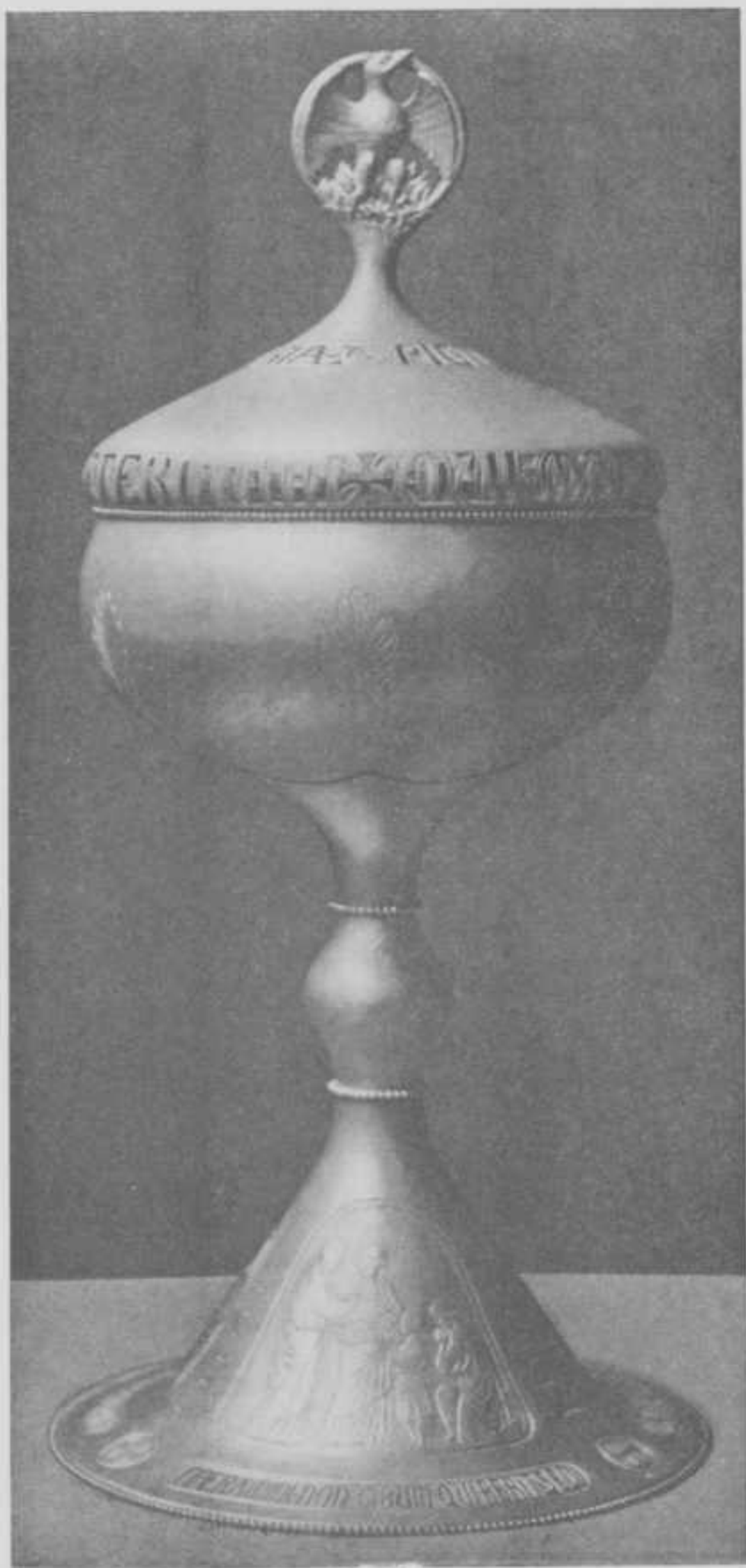

Afb. 16.

Preekstoel en Communiebank in marmer en koper.

Ontw. J. Eloy Brom.

Eigend. R. K. Kerk te Oud-Zevenaar.

Afb. 17.

Ciborie in verguld zilver met drijfwerk.
Eigend. St. Joseph-Gezellenhuis te Amsterdam. Ontw. J. Eloy Brom.

Afb. 18.

Koperen kroon voor electrisch licht.

Eigendom van de R. K. Kerk te Jutfaas.
Ontw. J. Eloy Brom.

tale lijnen, iets waaraan het in den nodus en de onder-
schaal ontbreekt: daar zijn immers alle overgangen ge-
leidelijk; daarentegen wordt de vertikale lijn der palmen
in het bovendeel van den stam doorgevoerd, zoodat de
schaal zich uit een driekantig vlak ontwikkelt. Een vol-
maakte eenheid werd hier dus nog niet verwezenlijkt.
Nog van een ander type is de kelk, waarvan hier de
ontwerpteekening gereproduceerd wordt (afb. no. 7) en
wier uitvoering onderhanden is. Hier is geen nodus aan-
wezig en kan de stam zich bijgevolg volledig ontwikkelen;
daardoor is deze kelk dan ook bijzonder slank, welke
hoedanigheid nog sterker tot uiting gebracht wordt door
de rechte lelies en rozentakken die zich langs den ivoren
stam verheffen. Van een groote bewegelijkheid zijn de
door elkaar gevlochtene worteltjes onder aan den stam;

Afb. 19.

Altaar v. d. Prijsvraag der Liturgische Vereeniging. Gewijzigd in bewerking voor de R. K. Kerk te Hoogwoud. Ontw. J. Eloy Brom.

Afb. 20.

Vredesinsigne in 1915 verspreid ten bate van Dekkerswald. Ontw. Leo Brom.

Afb. 21.

Halskruisje in verguld zilver met email. Ontw. J. Eloy Brom.

aan dit drukke moment geven de teere leliënkelken onder de cuppa een evenwichtig antwoord: zoo wordt de zuiverheid der lijnen niet gestoord noch de logische opbouw van dezen sierlijken kelk verbroken.

De eenheid welke dit kunstwerk kenmerkt, vinden wij terug in de drie cibories waarop ik even de aandacht trek. De eerste (afb. no. 6) is heel rijk behandeld, en de bewegelijkheid welke de cuppa verkregen heeft door opgelegde ranken en bladen, vinden wij in alle deelen dezer ciborie terug. De overgang tusschen stam en schaal is buitengewoon prachtig; hetzelfde mag gezegd worden van den even aangegeven nodus. Had de voet iets meer

Afb. 22.

Medaille in zilver. Eigend. Congregatie O. L. Vr. van Smarten, 's-Gravenhage. Ontw. L. Brom.

Afb. 23.

Insigne in verguld zilver. Eigendom R. K. Studentenvereniging St. Augustinus, Leiden. Ontw. J. Eloy Brom.

NAMAAK VERBOODEN

BROM UTRECHT

Afb. 24.

Doopvont in marmer en koper, op het deksel de vier Paradijsstroomen in drijfwerk.
 Eigend. St. Elisabeth-kerk te Rotterdam.

Ontw. Jan Brom.

Afb. 25.

Kelk in verguld zilver met drijfwerk, ivoorsnijwerk, saffieren en paarlen. Eigend. Weleerw. Heer S. V. te Halfweg. Ontw. J. Eloy Brom.

massa gekregen en was er iets anders de kleine losse worteltjes ervan komen vervangen — zij lijken ons hier te speelsch en te mager — dan was deze ciborie een prachtwerk geweest.

Veel eenvoudiger werden de twee andere behandeld: het gehamerd edel metaal komt dan ook volkomen tot zijn recht. De eene (afb. no. 29) is spaarzaam versierd met geometrisch ornament en edelgesteenten; de groote vorm blijft er absoluut gehandhaafd. Hetzelfde geldt voor de onder no. 17 afgebeelde ciborie, maar hier is de vorm misschien iets minder beheerscht: den voet en den nodus vinden wij prachtig, maar juist daarom hadden wij liever

Afb. 26.

Monstrans in verguld zilver met drijfwerk, email
en edelsteenen.
Eigend. R. K. Kerk te Halsteren. Ontw. Jan Brom.

Afb. 27.

H. Hartbeeld in brons gegoten en geciseleerd, hoog 1 M.
Eigend. St. Elisabeth-Gesticht te Dongen.

Ontw. J. Eloy Brom.

het overige meer in harmonie met de onderdeelen gezien; zeker, indien wij even den te zwaar gehouden fenix wegdenken, dan lijkt ons de vorm van cuppa en deksel uitstekend, maar zij zijn ons toch iets te massaal voor den zoo sierlijken voet.

Een laatste werk heb ik nog onderzocht nl. den monstrans van Berkel (afb. no. 15). Hij stelt den boom van Jesse voor; de makers hebben de hoofdvormen aangehouden van den

Afb. 28.

Beker in zilver, gedeeltelijk verguld, versierd met graveerwerk. Eigendom Mr. F. J. v. L. te 's-Hertogenbosch. Ontw. J. Eloy Brom.

dragen (dit laatste is een gissing van mijnentwege). De monstrans der gebroeders Brom is iets lager geworden, en daardoor de verhouding tussen voet, stam en middendeel, dan ook beter. Destam is eenigszins korter; onder de roos is de Davidsfiguur vervallen, zoodat de buitenlijn van het middendeel zich meer kon aanpassen bij den vorm der mystieke roos, en tegelijk iets kleiner worden, waardoor de verhouding tus-

bekenden monstrans der kerk a/h Bezuidenhout te 's-Gravenhage, terwijl zij de proportie en detailleering eenigszins gewijzigd hebben. Deze wijzigingen schijnen ons van groot belang. Den Haagschen monstrans van Jan Brom heb ik steeds als te slank aangezien; als gevolg daarvan moet het bezwaarlijk zijn hem in evenwicht te

Afb. 29.

Ciborie in verguld zilver met drijfwerk en edelsteenen. Eigendom St. Antonius-kerk te Rotterdam. Ontw. J. Eloy Brom.

NAMAAK VERBODEN

BROM UTRECHT

Afb. 30.

Preekstoel en Communiebank in hardsteen en koper.

Eigend. Kerk van het H. Hart te Groningen.

Ontw. Jan Brom.

NAMAAK VERBODEN BROM-UTRECHT

Afb. 31.

Kelk in goud met filigraan, drijfwerk en edelsteenen. Eigendom Weleerw. Heer A. v. d. B. te Hillegom. Ontw. J. Eloy Brom.

schen vol en open-
gewerkte deelen dan
ook gevoeliger werd.
De top van den mon-
strans is ook lager
gehouden.

Voorwat de detaillee-
ring betreft lijkt ons,
dat de verschillende
onderdeelen van den
nieuwen monstrans
zich beter uit elkaar
ontwikkelen dan het
bij den anderen het
geval was. De stam
groeit toch heel rus-
tigen zonder de min-
ste onderbreking uit
de wortels; de kroon

van den boom (het middendeel van den monstrans) ont-
wikkelt zich toch beter uit den stam dan aan Jan Brom's
werk, waar nog een soort
nodus aangebracht was
als voet voor de Davids-
figuur; en de vruchten
van den boom, die hier
op geregelden afstand
aanden buitenkant voor-
komen, brengen toch
goede accenten teweeg
en tevens een rythme,
een ordening, die in den
anderen monstrans wel
eenigszins ontbraken.
De minder uitgespreide
straal der duif is geluk-
kig van werking, alsook
het goedgebondene top

Afb. 32.

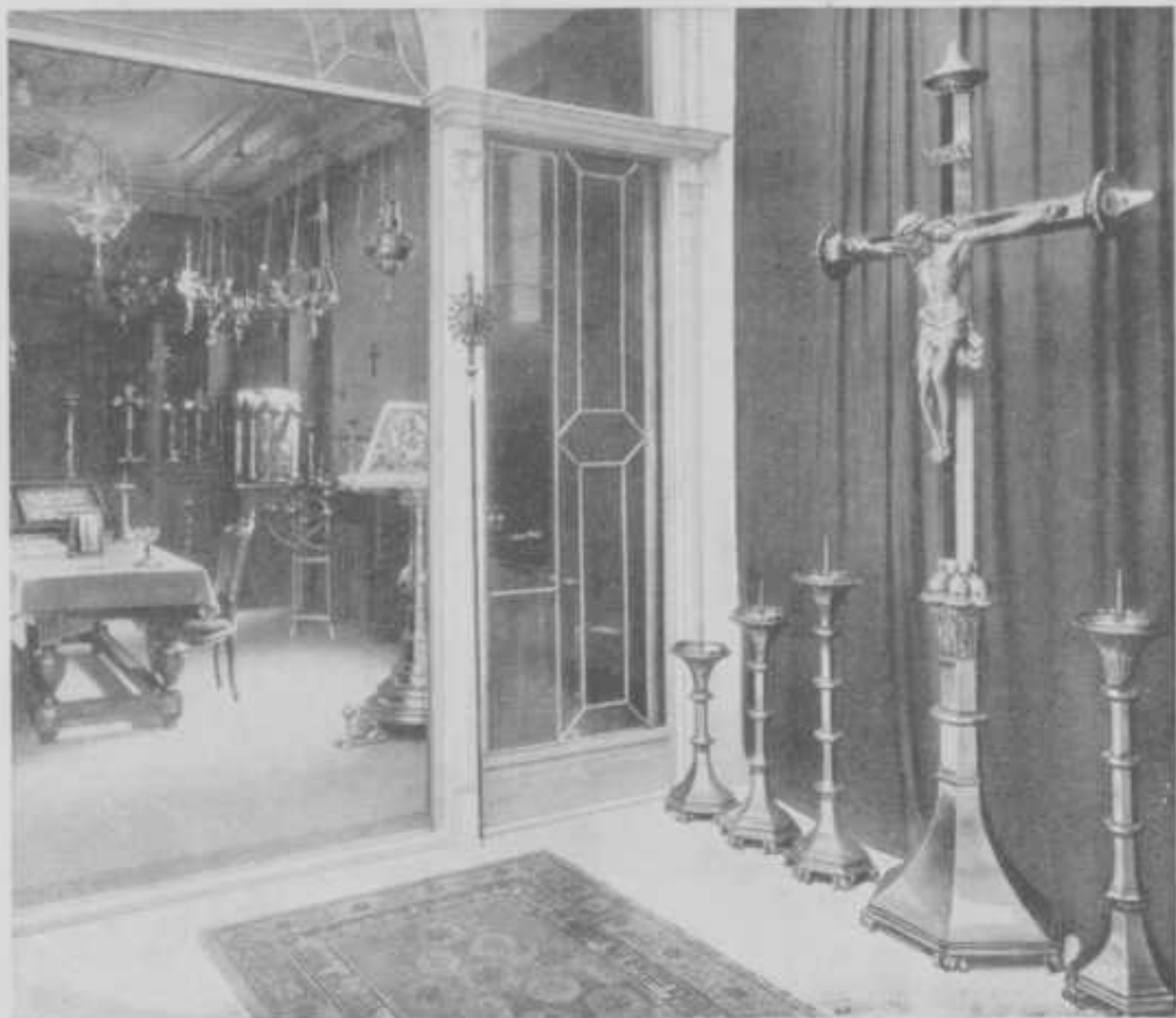
Kelk in verguld zilver met drijfwerk. Eigend. Weleerw. Heer F. C. te Mechelen. Ontw. J. Eloy Brom.

Werkplaats der ciseleurs, en drijvers en graveurs; op den achtergrond werkplaats der zilversmeden.

Werkplaats der kopersmeden; op den achtergrond werkplaats der vormers en bronsgieters. In bewerking zichtbaar de Hoogaltaren voor Middelburg, Zwolle, Lonneker en Hazerswoude.

Toonkamer van voltooide voorwerpen; op den voorgrond monumentaal kruis en kandelaars voor de Dominicanenkerk te Zwolle.

kruisje. En hoe juist is het gevoeld de bladrankjes aan den nodus niet meer rechtop te laten gaan, maar ze licht om den stam te doen strengelen!

Kleinigheden? Ik geloof het niet.... veeleer meen ik uit dergelijke details te mogen besluiten, dat de gebroeders Brom de stappen van hun vader zullen volgen.

HUIB HOSTE,
Architect.

Alle hier afgebeelde werken werden in de jaren 1915—'17 uitgevoerd in Brom's Edelsmederij. Elke namaak van deze werken of de onderdeelen daarvan maakt inbreuk op het auteursrecht en is volgens Art. 28—31 der Auteurswet 1912 strafbaar met vervolging, geldboete en verplichting tot schadevergoeding.

